

§ 1. Що вивчає географія материків і океанів

Ви дізнаєтесь:

- ♦ що та з якою метою вивчають у курсі географії материків і океанів
- ♦ про співвідношення на Землі материків та океанів

Пригадайте:

- ♦ що вивчає наука географія
- ♦ що таке географічна оболонка
- ♦ скільки на Землі існує материків та океанів

На уроках загальної географії в 6 класі ви ознайомилися з природними процесами та явищами в різних сферах географічної оболонки — атмосфері, гідросфері, літосфері та біосфері. У межах географічної оболонки найбільшими природними комплексами Землі є материки та океани. Саме вони стануть основним предметом вивчення на уроках географії в 7 класі.

1 Материки та океани як об'єкти вивчення регіональної географії.

Докладно дослідити всю земну поверхню вкрай важко — вона велика, складна та різноманітна. Регіональна географія розглядає природу Землі за окремими територіями: материками, частинами світу, океанами, країнами тощо.

Детально розглядаючи всі материки й океани, ви дізнаєтесь, хто їх досліджував, у чому полягають особливості їхньої природи та чим вони обумовлені, які народи населяють кожний материк, особливості їхнього життя, побуту, наслідки втручання в природу тощо. Мандруючи сторінками підручника, ви дізнаєтесь не лише «де», але й «чому» на материках утворюються величезні пустелі, зростають лісові масиви, височіють засніжені гори; формуються глибоководні западини та з'являються нові острови в океанах. Протягом цього року ви здійсните безліч географічних відкриттів, на які людству знадобилися тисячі років.

Новітні методи досліджень переконують у тому, як глибоко пов'язані між собою різні процеси на Землі. Те, що відбувається в одному місці, впливає на інші, іноді навіть дуже віддалені території, отже, і на кожного з нас. Від діяльності людей, від нашого поводження в природі залежить майбутнє планети.

СУХОДІЛ займає 149,4 млн км²
(29 % земної поверхні)

АВСТРАЛІЯ — 9,0 млн км² (6 %)

АНТАРКТИДА — 14,0 млн км² (9 %)

ПІВДЕННА АМЕРИКА — 17,8 млн км² (12 %)

ПІВНІЧНА АМЕРИКА — 24,2 млн км² (16 %)

АФРИКА — 30,3 млн км² (20 %)

ЄВРАЗІЯ — 54,6 млн км² (37 %)

СВІТОВИЙ ОКЕАН

займає 360,7 млн км² (71 % земної поверхні)

ТИХИЙ
178,7 млн км² (50 %)

АТЛАНТИЧНИЙ
91,7 млн км² (25 %)

ІНДІЙСЬКИЙ
76,2 млн км² (21 %)

ПІВНІЧНИЙ ЛЬОДОВИТИЙ
14,1 млн км² (4 %)

Рис. 1. Розподіл площі суходолу за материками.

Рис. 2. Розподіл вод Світового океану.

Завдання курсу «Географія материків і океанів» — допомогти вам глибше зрозуміти особливості взаємодії суспільства й природи, сформувані наукове розуміння загальних географічних закономірностей на основі вивчення спільних і відмінних рис природи материків та океанів, навчитися своєчасно розпізнавати зміни, що відбуваються на Землі, і правильно розпоряджатися її природними багатствами.

2 Материки та частини світу, океани.

Загальна площа земної кулі складає 510 млн км². На частку суходолу — материків та островів — припадає близько 149 млн км², або 29 % поверхні Землі.

Материків на Землі шість: Євразія, Африка, Північна Америка, Південна Америка, Антарктида й Австралія (рис. 1).

Євразія — найбільший континент на нашій планеті. Якщо порівнювати його з іншими материками разом узятими, то Євразія займає 36 % суходолу, тобто понад третину площі. Найспекотніший материк на планеті, який посідає друге місце за розміром, — це Африка, вона займає п'яту частину суходолу.

Континентів із назвою «Америка» два. Щоб не плутати їх, одну Америку, яка розташована в північній частині земної кулі, назвали Північною, а ту, яку ми бачимо в «нижній» частині карти, — Південною. Їм, відповідно, належать третє й четверте місця за площею. Далі йде Антарктида — найпівденніший і найхолодніший материк. Через положення на південній «верхівці» Землі майже вся її територія (близько 98 %) вкрита вічними льодами. Австралія — найменший континент і єдиний, у межах якого розташована лише одна країна — Австралійський Союз.

Поряд із поділом суходолу на материки історично склався його умовний поділ на частини світу. Гігантська Євразія займає від-

разу дві частини світу: Європу та Азію, а ось Північна й Південна Америка, навпаки, об'єдналися в одну під назвою Америка. Назви решти частин світу збігаються з назвами материків. Отже, частин світу також шість: Європа, Азія, Африка, Америка, Австралія та Антарктида.

На Землі існує чотири океани: Тихий, Атлантичний, Індійський і Північний Льодовитий (рис. 2). Усі вони з'єднані між собою та утворюють єдиний Світовий океан, площа якого становить приблизно 361 млн км² (71 % поверхні планети).

Важливою особливістю сучасної поверхні Землі є нерівномірність розподілу суходолу та океану з очевидним переважанням водного простору. У Північній півкулі материки займають 39 % поверхні, а в Південній — лише 19 %. Тому Північну півкулю називають материковою, а Південну — океанічною.

Материки та води океанів мають різні властивості та водночас перебувають у тісній взаємодії. Океани суттєво впливають на природні процеси на материках. У свою чергу, і материки беруть участь у формуванні особливостей природи океанів.

Головне

- ◆ Курс географії материків і океанів вивчає природу нашої планети загалом, її материки й океани, народи та країни, взаємозв'язки природи та суспільства.
- ◆ Більша частина поверхні Землі зайнята океанами, які з'єднані між собою та утворюють єдиний Світовий океан.
- ◆ Серед просторів Світового океану розташовані шість материків.
- ◆ Поряд із поділом на материки існує умовний поділ суходолу Землі на частини світу.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Що вивчає географія материків і океанів? 2. Які завдання постають у нас час перед вченими-географами? 3. Назвіть материки в послідовності зменшення їхніх площ. Які материки перетинає екватор? нульовий меридіан? тропіки? полярні кола? 4. Назвіть океани в порядку зменшення їхніх площ.
5. Порівняйте площі: а) Світового океану та суходолу; б) найбільшого океану та найбільшого материка. 6. На конкретних прикладах доведіть значення для людини географічних знань про материки та океани.

Поміркуйте

Чому поділ суходолу на материки та частини світу збігається не повністю?

Працюємо самостійно

За допомогою додаткової літератури дізнайтеся, як і коли з'явилися назви сучасних материків і океанів Землі.

§ 2. Джерела географічної інформації. Карти материків та океанів, їх класифікація

Ви дізнаєтесь:

- ♦ які джерела містять інформацію про материки та океани
- ♦ про різні види карт

Пригадайте:

- ♦ відомі вам джерела географічної інформації
- ♦ що таке географічна карта; чим вона відрізняється від плану місцевості

У давні часи географічна інформація була ціннішою за золото. Мандрівники під час своїх подорожей складали описи нових земель, мореплавці ретельно занотовували подробиці плавань у бортових журналах. Зараз, щоб дізнатися про віддалені куточки земної кулі, зовсім не обов'язково вирушати в тривалу подорож. Піднятися на найвищі вершини, пропливти глибинами океану, побачити виверження вулкана та навіть стати свідками цунамі вам допоможуть різноманітні джерела географічних знань. Особливо важливим джерелом географічної інформації з давніх часів і донині залишаються географічні карти.

1 Джерела географічної інформації про материки та океани.

У наш час джерел географічної інформації дуже багато. Її неможливо зібрати в одній книжці або на веб-сайті. Для того щоб отримати бажаний результат, вам потрібно навчитися користуватися різними інформаційними ресурсами.

Усі джерела географічної інформації поділяються на первинні та вторинні.

Первинні джерела пов'язані з дослідженнями об'єктів безпосередньо на місцевості. Так, під час подорожей ви можете самостійно складати опис території, фотографувати, спостерігати та занотовувати.

Проте дослідження материків та океанів насамперед потребує вмінь працювати з вторинними джерелами — такими, що добуті та впорядковані іншими дослідниками. До них відносять літературні та мультимедійні джерела, освітні сайти та ресурси бібліотек, мережа Інтернет, музейні експозиції, а також упорядковану статистичну інформацію. Для виконання творчих завдань і досліджень вам знадобляться енциклопедії, довідники, періодичні видання. Про захоплюючі мандрівки, наукові дослідження, експедиції, відкриття, досягнення української й міжнародної науки ви можете дізнатися в часописах «Світова географія» та «National Geographic»; багато-